

EBRU SANATI MÜZE ÖNERİSİ

Tuğçe OLGUNDAĞ¹

Cite this article as:

Olgundağ, Tuğçe. (2024). Ebru Sanatı Müze Önerisi. International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage UNIMUSEUM, 7 (2) İstanbul, Türkiye, 68-77

ABSTRACT

Ebru Art Museum Recommendation

The art of marbling, which is thought to have started in Turkestan in the 13th century and in Iran in the 14th century, came to Anatolia via the Silk Road and went to Europe under the name Turkish Paper. The art of marbling, which has represented our country as a Turkish art in many parts of the world for many years, maintains its traditional structure even though it continues to exist with diversification with different techniques and modern interpretations. In the 20th and 21st centuries, contemporary art and museum presentations brought about by the advancing technology of the age have become as talked about as the works on display. A museum that can be created with these contemporary presentations should represent the art of marbling in the best possible way and make it interesting. Having a well-equipped museum that explains the historical development of the art of marbling, one of our tangible cultural elements, and exhibits works produced with its unique materials and techniques; It is essential to protect, develop and promote this art.

Keywords: Ebru Art, Art Museum, Ottoman Art, Museology, Traditional Turkish Art

Giriş

Ebru sanatında yapılan her şekil sanatçısından bağımsız gelişir. Hazırlanışında ve yapımında her ne kadar sanatçının belli bir hükmü olsa da netice olarak ebru, teknesinde bağımsız, etrafındaki koşulları ile değişkenlik gösteren bir yapıdadır. Tüm bu sebepler ile ebru sanatında ortaya çıkan her çalışmanın birbirinin kopyası olmaması bir diğerini ne şekil ne de renk olarak taklit edememek bu sanatın özgün doğasının bir parçasıdır. Ebru sanatı geleneksel sanatlarımızın bir parçası olarak doğduğu günden bu yana gelişim göstermiş, kültürümüzün yaşayan bir hafızası olmuştur. Bugün farklı teknikler ile çeşitlenmiş ve modern yorumlamaları ile varlığını sürdürse de geleneksel yapısını korumaktadır. Bugün UNESCO tarafından Dünya Somut Olmayan Kültürel Miras listesinde yer alıyor oluşu ile onu yaşatma ve dünyaya duyurma başarısı elde edilmiştir. Çalışmanın kapsamı, Türkiye’de sanat müzelerinin kurulması, ebru sanatı ve tarihçesi ile beraber onun gelişiminde katkısı olan sanatçılar incelenmiş, basılı dijital kaynaklardan, ulusal makale ve tezlerden, çevrim içi ortamlarda literatür taraması, kaynak çözümlenme, müze gözlemlenme ve inceleme yapılarak ‘Ebru Sanatı Müzesi’ için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

1. Türkiye’de Sanat Müzelerinin Kurulması

19.yüzyılda batılılaşma hareketlerinin hızlanması ile sanat faaliyetleri artmış, Sultan Abdülmecid’in (1839-1861), Sultan Abdülaziz’in (1861-1876) ve 2.Abdülhamid’in istekleri üzerine saraya gelen yabancı ressam; saray, köşk ve kasırların duvar resimlerini yapmışlardır (Başkan, 1997, s.22-23). 19.yüzyılda Osman Hamdi Bey’in girişimleri ile güzel sanatlar okulunun kurulması, Osman Hamdi Bey’in resim müzesi kurma isteği ile ömrünün vefa etmemesinden dolayı kardeşi Halil Edhem, Elvah-ı Nakşiye koleksiyonunun yaratıcısı olma görevini üstlenmişti (Edhem, 1924, s.36-38). Var olan koleksiyonu pekiştirmek istiyor, bunun için Avrupa’daki eski ustaların eserlerinin kopyalarının yapılmasını teklif ediyordu (Edhem,1924, s.39). Resim koleksiyonu için oluşturulacak eserlerin fiyatlarının yüksek olması, müze ödeneğinin yetersizliği, 1910 yılında Meclis-i Mebusan tarafından yıllık 1000 lira ek ödenek verilmesi kararı ile eserler; Madrid, Viyana, Münih ve Paris müzel-

erinden seçilerek, Osmanlı ressamı ve yabancı ressam; kopyist olarak müze müdürleri gözetimi ile eserleri kopyalamaya başlamış, 42 eser tamamlanıp gelmiş, koleksiyona dahil edilmiştir (Edhem, 1924, s.39-40).

2.Meşrutiyet ilanı ile resim eğitimi için yurtdışına devlet tarafından gönderilen Çallı kuşağı veya 1914 kuşağı, 1.Dünya Savaşı etkisi ile ülkeye döndüklerinde; Viyana ve Berlin sergisi için İstanbul’un Şişli ilçesinde kurulan atölyede 1914-1918 yılları 8 Mart Çanakkale Savaşı ile çeşitli temalarda çalışmışlardır (Sadak ve Şener,1997, s.39). 142 parça eser Viyana’ya gitse de ateşkes imzalandığından sergi Berlin’de yapılamamıştır (Sadak ve Şener,1997, s. 40-58). 1914 kuşağının ürettiği bu eserler Türk resim sanatına birçok ürün vermiştir. Koleksiyonun bir mekana ihtiyacı olduğu Halil Edhem tarafından belirtilmiş, toplanan ve büyük çoğunluğu Dolmabahçe Sarayında olan yerli ve yabancı ressamın eserleri ile 20 Eylül 1937 tarihinde (Gerçek,1999, s.429) Türkiye’nin ilk sanat müzesi olarak Dolmabahçe Sarayı Velihaht Dairesinde, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’ne bağlı olarak İstanbul Resim ve Heykel Müzesi açılmıştır.¹ 2021 yılında yeni binasında hizmete giren müze, 1914 kuşağının sanatçıları ,19.yy. Osmanlı ressamının, kopyistlerin, soyut sanatçıların, 70’li yıllardan 2000’li yıllara değin üretilmiş eserler ile hat sanatı eserlerinin yer aldığı bir sanat müzesidir. Müze Anadolu’ya başka müzelerin açılması için eserler vermiştir.² Bunlardan biri olan İzmir Resim ve Heykel Müzesi 9 Eylül 1952 tarihinde Maarif Vekaleti binasında kurulmuş; heykel, seramik, baskı ve resim gibi sanat türlerinden oluşup, yine 19.yy. Osmanlı ressamı ve 1914 kuşağının eserlerini sergilemektedir.³ Çoğunluğu bağış yolu ile kurulmuş olan Erzurum Resim ve Heykel Müzesi 1963 yılında kurulmuş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Müdürlüğüne bağlı sanat müzelerimizden biridir (Modoğlu,2012, s.23). Güzel Sanatlar Müdürlüğüne bağlı olarak 2 Nisan 1980 yılında

1 İstanbul Resim ve Heykel Müzesi (2024, Aralık 20) İstanbul Resim ve Heykel Müzesi web sitesi <https://irhm.msgsu.edu.tr/muze-hakkinda/> adresinden alındı.

2 İstanbul Resim ve Heykel Müzesi, (2024, Aralık 20) İstanbul Resim ve Heykel Müzesi web sitesi <https://irhm.msgsu.edu.tr/muze-hakkinda/> adresinden alındı.

3 İzmir Resim ve Heykel Müzesi, (2024, Aralık 20) İzmir Kültür Sanat Fabrikası web sitesi <https://izmirkultursan-atfabrikasi.gov.tr/tr/muzeler/izmir-resim-heykel-muzesi> adresinden alındı.

kurulan Ankara Resim ve Heykel Müzesi 19.yy. asker ressamı ile cumhuriyet sonrası sanatçıların eserlerinden oluşmaktadır. Aynı şekilde 19.yy. yabancı ressamı ve asker ressamı ile ait batılı resim sanatı örneklerine Milli Saraylar Resim Müzesinde rastlamaktayız. Batılı tarzındaki resim ve heykel müzelerinin ardından 2000’li yıllardan sonra çağdaş ve modern sanatın ürünleri Doğançay Müzesi, Pera Müzesi, İstanbul Modern, Borusan Contemporary, Eskişehir Odunpazarı Modern gibi müzelerde toplanmış, enstalasyon, video projeksiyon odaları ile dijital eserler, ses ve ışık yazılım ile üretilmiş eserler gibi modern sanat ürünlerinin sergilendiği sanat müzeleri çeşitlenmiştir. Bu müzeler kendi koleksiyonlarının yanı sıra ulusal ve uluslararası sergileri ve eğitim atölyeleri ile günümüz ihtiyaçlarına cevap vermektedir.

Batılı anlamdaki bu eserlerin sergilendiği müzelerin yanı sıra 1969 yılında kurulan Türkiye Milli Kültür Vakfı bünyesinde hizmete açılan Gelenekli Sanatlar Müzesi; hat sanatı, sedef kakma, zerendüt, ahşap oyma, çini, minyatür, darphane tarafından üretilen hatıra koleksiyon para, cam obje, tıpkıbasım mushaflar, cilt eserler ve ebru sanatı ile Türk ve İslam eserlerini teşkil etmektedir (Akiş, 2023, s.97-99). Türkiye Milli Kültür Vakfının 50.yılı için, 2019 yılında Prof. Dr. Uğur Derman, Prof. Dr. Çiçek Derman ve hattat Ali Toy’un önderliğinde, “Hz. Peygamber’in Veda Haccı Hutbeleri” temasıyla oluşan hat ve tezhip koleksiyonu, vakfın mütevelli heyetinin kararı ile müze kurulmasının ardından, eserler sürekli olarak sergilenmeye başlamıştır (Akiş, 2023, s.97). İstanbul’un Eyüpsultan ilçesinde 13 Mayıs 2021 tarihinde açılan müze; 100’den fazla eseri ile Geleneksel Türk ve İslam sanatlarına ait örnekleri korumaktadır.

Mevcut Durum ve Veri Analizi

19.yüzyıldan itibaren yaşanan batılılaşma hareketlerinin neticesi ile batılı resim sanatında yabancı ve yerli ressamın üretimleri, İstanbul Resim ve Heykel Müzesinin ardından İzmir Resim ve Heykel Müzesinin, Erzurum Resim ve Heykel Müzesinin, Ankara Resim ve Heykel Müzesinin ve 2014 yılında yeniden ziyarete açılan Milli Saraylar Resim Müzesinin koleksiyonunu oluşturmuştur. İstanbul Resim ve Heykel Müzesinin kurulmasından bu yana Osmanlı dönemi ve Cum-

huriyet dönemi sonrası batılı türdeki eserlerinin sergilendiği birçok sanat müzesi bulunmaktadır. Resim, heykel, seramik, baskı; günümüzde dijital ve yeni medya sanatı ile fotoğraf ve video gibi teknolojik malzemeler ile üretilmiş sanat eserleri bu müzelerde yerini almaktadır. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de çağdaş ve modern koleksiyonların üretimi doğrudan modern sanat müze sayılarını da etkilemektedir. Tarihimizin bir parçası olan bu eserlerin yanı sıra kültürümüze ait olan ebru sanatının Eyüpsultan Gelenekli Sanatlar Müzesinde birkaç örneğinin bulunduğu gözlemlenmiştir. Geleneksel Türk sanatlarının çeşitli olmasına ve ebru sanatına ait ürünlerinin fazlalığına rağmen geleneksel sanatları temsil eden müzelerin varlığı oldukça azdır. Eyüpsultan Gelenekli Sanatlar Müzesinde olduğu gibi genel bir başlık altında sunulan ebru sanatının birkaç örneği dışında çeşitli teknik ve üsluplar ile üretilmiş eserlerinin bir arada sergilenmediği incelenmiştir. Ebru sanatının tarihçesi, gelişimi, ebru türleri ve ebru sanatına ait kendine özgü malzemelerini tanıttak, koruma ve belgeleme görevinin yanında ebru sanatının eğitimini verecek bir kurum olmadığı görülmektedir.

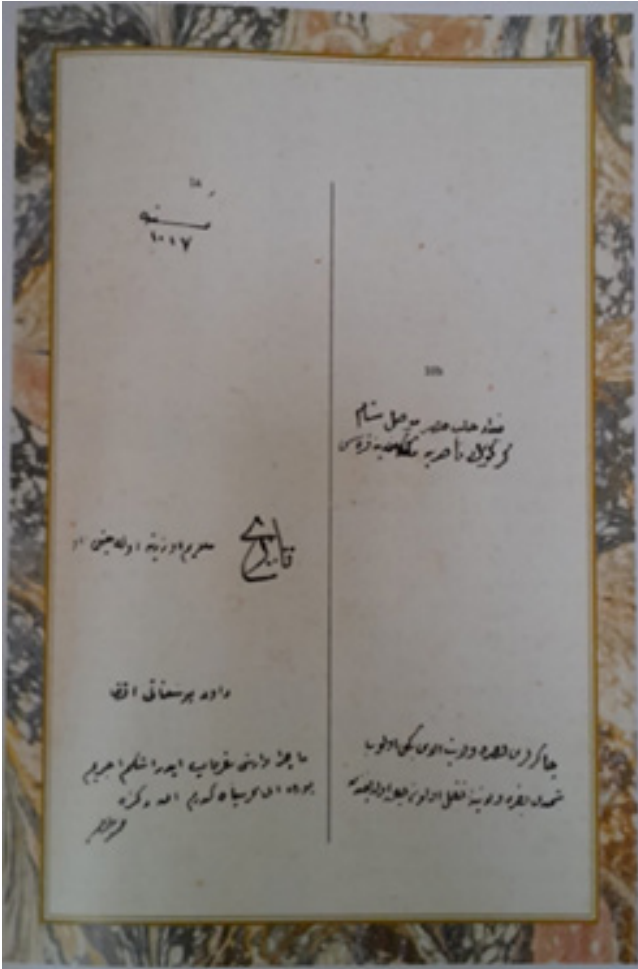
2.Geleneksel El Sanatları

Geleneksel el sanatları, bir toplum içinde sahip olduğu materyallere bağlı olarak, sosyal ve kültürel yaşayışlarına göre şekillenmiş ve üretilmiş eşya veya objelerdir. İnanç, gelenek ve görenek, tarihi bilgi ve birikim, deneyimler ile kendine özgü teknikler ile oluşan sanat biçimidir (Balkan,2021, s.218). Bazen sembolik bir anlam taşıyan, bazen manevi anlamları ihtiva eden geleneksel el sanatları yıllar içinde teknik ve konu işleyiş bakımından gelişme göstermiş olsa da yeniliklere kapalı bir tavır içerir. Geleneksel Türk el sanatları ahilik sistemi içinde Selçuklu döneminde gelişim göstermiş, Osmanlı döneminde usta-çırak öğrenimi ile varlığı sürdürerek günümüze gelmiş ve üniversitelerin güzel sanatlar fakültelerinde ana bilim dalı haline gelmiştir

2.1.Ebru Sanatı ve Tarihçesi

Ebru sanatı kire gibi çeşitli doğal veya doğal olmayan kıvam arttırıcılar ile yoğunlaştırılan suyun üzerinde kendine özgü boyalar ve malzemeler ile çeşitli formların oluşturulması ve su yüzeyinden kâğıda alınması sanatıdır.

Günümüzde ebru sanatının çıkış noktası bilinmemekte, farklı görüşler ileri sürülmektedir. 13.yüzyılda Türkistan'da Semerkant'ta ve 14.yüzyılda İran'ın Herat bölgesinde doğduğu tespit edilmiş, İpek Yolu ile İran üzerinden Anadolu'ya geldiği düşünülmektedir (Barutçugil,1999, s.24). En eski yazmalardan biri olan 1608 tarihli Tertib-i Risâle-i Ebri, ebru sanatıyla ilgili çeşitli yapım tekniklerini içermektedir (Barutçugil,2007, s.34). Ebru sanatı 16.yüzyılda Avrupa'ya Türk kâğıdı adıyla gitmiş, çoğunlukla ciltçilik ve kitap sanatlarında kullanılmıştır. (Elhan,1998, s.14).

Figür 2.1.: Tertib-i Risale-i Ebri. Türklerin Ebru Sanatı, Hikmet Barutçugil, Ankara, 2007 s. 35

Ebru sanatında günümüze kadar gelen, Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre'ye intikal eden ebru duası, bazı ebru ustalarının öğrencilerine öğrettiği ve tekne başında üslubuna uygun olarak okunan bir duadır:

“İlahi ya Rabbi! Ezeldeki hükmüne uygun olarak bu teknede zuhur edecek olan nakışların, Hilkatinin nakışlarında meknuz olan hikmetini idrakten

aciz olan bu fakirin nefisini teshir edip de enaniyetini azdırmasına izin verme. Nefsimi Senin gibi bir Halik olma vehminden de bu vehmin tevlit edeceği bir şirk-i hafiden de hubb-i riyasetten de korusun ya Hafız! Fakiri “La faile illallah” sırrının edebiyale teçhiz et. Bu tekne başındaki mesaiyi Senin zikirle taltif ve Sana olan kulluğumun bir nişanesi olarak kabul et, destur ya Hak! (Dere, t.y., s.15)

Duada; yaratma hikmetinin yalnız Allah'a ait olduğunu, sanatçının ürettiği her eseri yaratıcının takdiri ile gerçekleştirdiğini ve bunun sonucunda egosunun ve kibrinin tuzağına düşmeden bu sanatı icra etmesi gerektiğini kendine hatırlatır ve bilir. Ortaya koyduğu eserlerde, kendini yaratıcı yerine koymaktan uzak, teknesinin başında geçirdiği her vakti Allah'ı anmak ve O'na ibadet etmek vazifesi olarak gördüğünü belirtir. Negatif etkilerin ve düşüncelerin, değişik ruh hallerinin suya yansımalarıyla yapılacak çalışmayı engellediği düşünülür, bu yüzden bu duanın ebru sanatında önemli bir yeri vardır. Ve günümüze kadar sözlü bir şekilde aktarılmışsa da bugün ebru hakkında yazılan pek çok kitapta yer bulmaktadır.

Figür 2.2.: Hikmet Barutçugil Barut Ebru ve Minyatür, minyatür: Hacer Ünal Hazar. (http://www.uskudarkultursanat.com/sergilerimiz/ardinda-iz-birakanlar/ebru/hikmet-barut-cugil) (Erişim Tarihi: 20.04.2024)

19.yüzyıldan sonra tekke geleneğinden gelip bu sanatı tekkelerde geliştiren ustalardan biri olan Hezarfen Edhem Efendi, Özbekler tekkesinde 1829 yılında doğmuş, kendisi gibi ebru ustası olan Şeyh Sadık Efendi'nin oğludur (Dere, t.y., s.34). Ebru sanatını Necmeddin Okyay'a öğretmesi bu sanatın şüphesiz günümüze kadar gelmesinde etkili olmuştur. Necmeddin Okyay'ın çiçekli ebru denemeleri, ebru sanatı literatürüne; lale, sümbül, karanfil gibi çiçeklerin eklenmesini sağlamıştır (Dere, t.y., s.40). Bu çiçek üsluplarına hocasından aldığı eğitimlerle papatyayı ekleyen Mustafa Düzgünman (Dere, t.y., s.40), Fuat Başar ve Alparslan Babaoğlu gibi önemli ebru sanatçıları yetiştirmiştir. Ebru sanatına eşi benzeri o güne dek görülmemiş bir tarzda ebru üslubu sağlayan Hikmet Barutçugil "barut ebrusu" denilen ebru çeşidini, ebru sanatı literatürüne katmış, Türk ebru sanatını dünyaya tanıtan sanatçılardan biri olmuştur (Dere, t.y., s.48).

Firdevs Çalkanoğlu'nun realist çiçekleri ile Garip Ay'ın ressam Van Gogh'a ait "Yıldızlı Gece" isimli tablosunu ebru teknesinde yorumlaması ebru sanatının büyük ölçüde gelişmesine ve dünyaca tanınmasına neden olmuştur.

Figür 2.3.: Garip Ay Van Gogh portresinin ebru teknesinde tasviri. (<https://www.uplifers.com/van-goghla-ebru-sanatini-bir-araya-getiren-sanatci-garip-ay/>) (Erişim Tarihi: 13.04.2024)

Ebru sanatında ilerleyen zamanlarda bu gibi eklemeler ve farklı sanat disiplinlerinin bir araya gelmesi ile bu sanatın çok yönlü çalışılabildiği ve başka sanatlara uyarlanabildiği gösterilmiştir. Her ne kadar modernize ederek ebru üretilse de ebru sanatı geleneksel yapısını çağımızda da korumuştur. Birçok ebru sanatçısının çabaları ile günümüzde ebru sanatı makalelerde çeşitli kitaplarda yer edinmiş, yurtiçi ve yurtdışında sergi, fuar, kongre ve seminerlerde temsil edilmiştir. Türk ebru sanatı

4-29 Kasım 2014 tarihinde 190 ülkenin bulunduğu, Paris UNESCO "somut olmayan kültürel miras" hükümetler arası komite toplantısında, UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası olarak miras listesine kabul edilmiştir.⁴

2.2.Ebru Sanatının Müze İhtiyacının Tanımlanması

Ebru sanatında hüner sahibi olabilmek için senelerce bu sanatı çalışan sanatçılar, bu sanatın nasıl çalıştığını da idrak etmeye çalışmışlardır. Bu idrak sonucunda görülüyor ki günümüzde ebru sanatına ait çeşitli üsluplar gelişmiştir. Ebru sanatına ait az kaynağa sahip olmamız araştırmaların geliştirilmesine sebebiyet vermektedir. Ebru, Fuat Başar'ın ebru fizikokimyası üzerine Yıldız Teknik Üniversitesi'nde araştırma yapması (Dere, t.y., s.488) veya Hikmet Barutçugil'in barut ebrusu keşfi gibi çeşitli araştırmalara ve sanatsal denemelere izin veren bir sanat türüdür. Ebru sanatının deneyseleliğe açık yapısı, üzerinde birçok araştırmanın yapılabilmesine fırsat verirken, müze bu çalışmalar için disiplinlerarası uygulanabilecek bir ortam hazırlar.

3. Ebru Sanatı Müze Önerisi

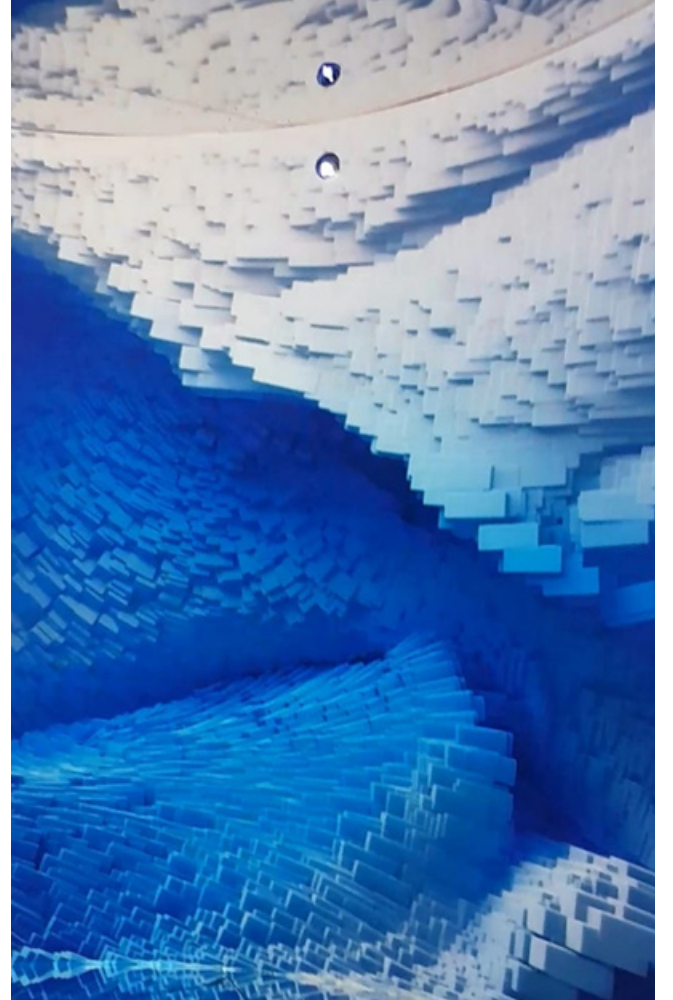
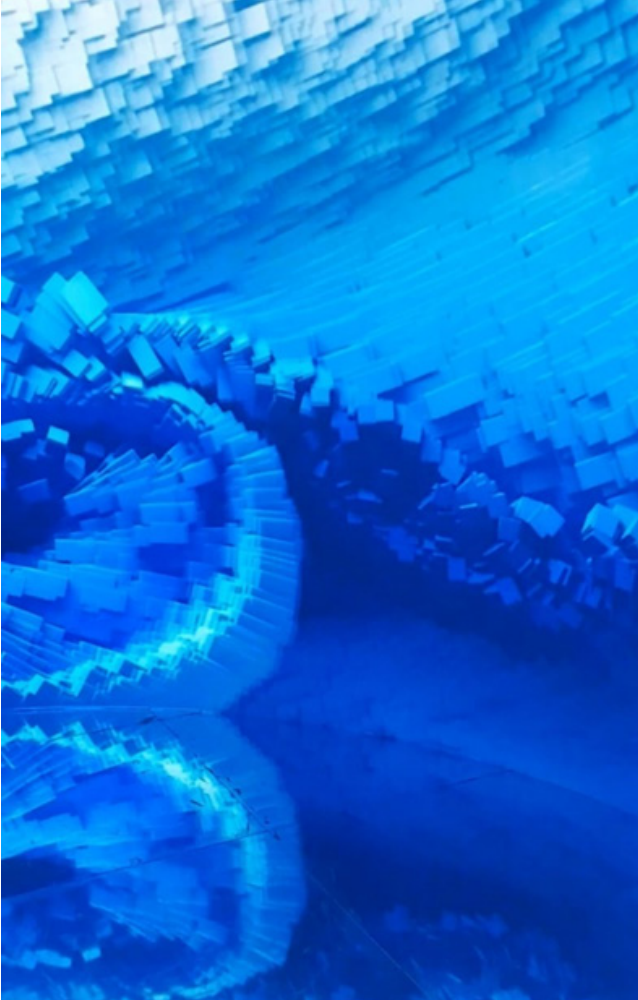
Ebru sanatı müzesi için öncelikli hedef kitle yerel ziyaretçiler olmalıdır ki öz kültürümüze ait bir değer olan ebru sanatını ve onun geleneklerini topluma ve nesillere aktarabilme görevini bir müze olarak yerine getirmelidir. Dünyada Türk sanatı olarak kabul edilen ebru sanatının müzesini yabancı ziyaretçiler için tanıttak kongrelerin ve seminerlerin yapılması, ulusal ve uluslararası sergilerin gerçekleştirilmesi ve tüm bunların müzeye ait dijital kanallarda yer alıyor olması önemlidir. Müzenin web sitesinin günümüzde olması koşul iken, web siteler müze tanıtımları ve etkinlikleri için erişilmesi kolay bir araçtır (Erbay,2022, s.141). Ebru sanatının eşsiz koleksiyonunu, eğitim içeriklerini oluşturmak ve onları bir nizam içinde sunmak dışında, teknolojik donanımlarla tasarlanacak bir müze, ziyaretçiler için ilgi çekici olabilmektedir.

4 UNESCO Dünya Miras Listesi (2024 Nisan 28), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesi: <https://yakegm.ktb.gov.tr/TR-126302/turk-kagit-susleme-sanati-ebru-unesco-tarafindan-oy-birligiyle-dunya-somut-olmayan-kultur-mirasi-olarak-temsili-listeye-kabul-edildi.html>, adresinden alındı

3.1.Ebru Sanatı Müzesinde Dijital Kaynakların Kullanımı

Ebru sanatı müzesinin bir galerisinde video haritalama yöntemi ile su üzerinde ebru sanatının oluşturduğu desenleri yansıtarak sergileme yapılabilir. Video haritalama, projeksiyon haritalama, video projeksiyon haritalama ya da uzamsal arttırılmış gerçeklik; nesnelere, yansıtılan video için bir yüzey olarak kullanıldığı bir video projeksiyon tekniğidir (Aksu, t.y., s.107-117). Bu sunum tekniği İstanbul Modern Müzesinde Refik Anadol'un render edilmiş 4 kanallı projeksiyon yöntemine benzer şekilde uygulanabilir. Zaman zaman farklı ebru sanatçılarına ait ebru tasarımları ve teknelerinden çıkan görüntüler, bu yol ile müzenin projeksiyon salonunda ziyaretçilere sunularak geleneksel sanatın günümüz modern teknikleri ile birleşimi olarak ebru sanatı müzesinin hem ziyaret edilmesi hem de tanıtımının yapılmasında önemli rol oynayabilir.

Ebru sanatının tekne de yarattığı görüntü ile bir odada sunulacak 3D mapping (video haritalama) ebru desenleri ile ziyaretçi kendini bu sanatın içinde hissetme ve bir parçası olma deneyimini yaşar. Aynı yöntem ile başka bir galeride sunulacak 'ebru havuzu' teması, ebru teknesine benzer bir obje ile video haritalama /projeksiyon kullanılarak galeri tavanından tekneye serpilerek renkli boyaların görüntüsünün tekneye düşmesi ile sunulur. 3D teknolojisi ile oluşturulacak bu hayali mekanizmalar ile sanal sergiler ziyaretçiler için müzeyi çekici hale getirebilir. Müzede dijital sunumlar gibi geleneksel yöntemlerle sunulacak bilgi panoları; (Erbay,2022, s.91) ebru tarihi ve ebru sanatçıları hakkında bilgileri içerir. Ebru sanatçıları ve eserlerinin yer alacağı salonlarda ve ebru sanatının geleneksel formları ile modern formlarının örneklendirilmesi bilgi panoları ile yapılabilir. Ebru sanatı hakkında önemli bir yere sahip olan 'ebru duası' projeksiyonlar ile duvarlara yansıtılarak pano dışı yenilikçi

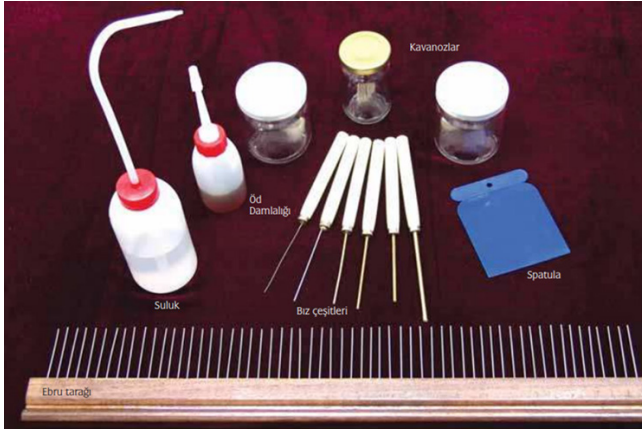

Figür 3.1: Refik Anadol Sonsuzluk Odası: İstanbul Boğazı, render edilmiş 4 kanallı projeksiyon. İstanbul Modern Müzesi, İstanbul (Tuğçe Olgundağ,2024)

bilgilendirme kanalı olarak müzede kullanılabilir. Aynı şekilde icazetler ve Tertib-i Risâle-i Ebrî gibi ebru sanatı tarihi için önemli görülen tarihi nitelikli öğeler bilgi panoları veya projeksiyonlar ile konumlandırılır.

3.2.Ebru Sanatına Ait Malzemelerin Sergilenmesi

Müze de daimî koleksiyonlar dışında bugün pek çok sanat müzesinde gördüğümüz geçici sergi salonları, ziyaretçilerinin devamlı olarak müzeyi ziyaret etmesini sağlayabilir. Geleneksel el sanatlarına ait sergilemeler ile çağdaş sanatlara yer verilebileceği gibi günümüzde ebru sanatı ile gerçekleştirilen enstalasyonlar müzenin geçici sergi salonunda yer alabilir. Duvar sergilemesi gibi vitrin sergilemelerinin müzelerde çokça kullanıldığı sanat müzelerinde gözlemlenmiştir. Ebru sanatının kendine özgü malzemeleri bugün hala sanatçılar ve onların öğrencileri tarafından kullanılmaktadır. Tekne, Arap zıncı, Çam terebentin, kıvam arttırıcılar, sığır ödü, boyalar, deşizeng (el taşı), at kılı fırça, bizler, taraklar ve yardımcı malzemeler olmak üzere sergilenmesi beklenen objelerdir.

Figür 3.2.: Ebruda kullanılan yardımcı malzemeler. Ebru Sanatı Tarihçe Malzeme Uygulama, Ömer Faruk Dere, İstanbul, t.y., s.68

Bu malzemeler kâğıt, cam, plastik, metal, organik ve inorganik türden malzemeler olarak, belli tekniklerde sergilenir ve bilgilendirme yapılabilir. Sonuç itibari ile ebru sanatının özgün malzemeleri başka sanat dallarından farklılık gösteren kıvam arttırıcılar, deniz kadayıfı, kitle veya sığır ödü denilen safra asitleri içeren malzeme, (Dere, t.y., s. 57) saf pigment boyalar; lahor çividi, lök, al bakkam, sülüğen, göz taşı, gülbahar, zâc, Çamlıca toprağı, Kayseri toprağı gibi geleneksel malzemele-

erden oluşur ve tarihsel olarak mühim malzemelerdir (Dere, t.y., s.61).

Ebru sanatının tarihinde yer alan ve içinde birçok önemli ustanın, sanatçının ve öğrencinin yetiştiği Özbekler Tekkesi ve ebru sanatçısı Hikmet Barutçugil'in hem evi hem atölyesi olan Ebristan'ın birebir ölçek kullanarak ve küçülterek maketlerinin yapılması, müzedeki öğelerin çeşitlenmesi açısından bir fikir olabilir. Müzede kullanılacak gül kokusu veya çam terebentin kokusu ebru sanatının tasavvuf düşüncesine atıfta bulunacak şekilde kullanılabilir.

3.3.Müzenin Restorasyon ve Konservasyon Atölyesi

Hemen hemen her müzede restorasyon ve konservasyon atölyesinin veya laboratuvarının bulunması gibi ebru sanatı müzesinde sergilenecek sanat malzemelerin ve eserlerinin bakım ve onarımlarının yapılması, bir müze için ön koşuldur. Ebru sanatı tabiatı gereği üzerinde müdahalenin yapılmayacağı, eserin su üzerinden kâğıda alınmasından dolayı daha sonra kâğıt üzerinde yapılacak onarımların gerektiği gibi sonuç vermemesine neden olmaktadır. Ancak yeni nesil ebru tasarımları da müzede bulunacağı gibi bunlar; tuval üzerine çalışmalar ve kâğıt üzerine resim çalışmaları olmak üzere bazı müdahaleleri mümkün kılmaktadır. Aynı zamanda ebru sanatında kullanılan kâğıt üzerinde oluşacak bazı deformasyonlar engellenebilir.

3.4.Ebru Sanatı Eğitiminin Müzede Verilmesi

Müze de öğrenme sürecinin devamlı ve canlı tutulması için çeşitli eğitim programları eğitimciler ve müze eğitim departmanı ile sağlanmalı, verimli programlar oluşturulmalıdır. Müzede birebir uygulama ve atölye çalışmaları kalıcı eğitim açısından önemlidir (Erbay, F., 2017, s.241). Müzenin koleksiyonu ile bütünleşik eğitim programları katılımcıların gözlemleri sonucu bilgiyi pekiştirmeleri açısından önem arz eder. Ebru sanatına dair koleksiyon incelemesi, betimleme, eleştiri ve yorumlamalar eğitimciler eşliğinde müze eğitimi kapsamında yapılmalı, bunun sonrasında uygulama için atölye çalışmaları ile pekiştirme yapılmalıdır. Ebru sanatı workshopları hem yetişkinler için hem çocuklar için uygulanabilir. Ebru sanatı hem deneyselliğe açık hem de keşfedilebilir yapısı

ile çocukların olduğu kadar yetişkinlerin de ilgisini çekmektedir. Bu deneysellik kişiye özgür bir öğrenme ortamı sunar. Çoğu kez ebru sanatı izleyicileri, bu sanatın kolay yapılabileceği kanısındadır. Ebru ile yapılmış bir tabloya bakan kişinin bu sanatı atölyede deneyimliyor olması, müzeye ve koleksiyona farklı açıdan bakmasını sağlayacaktır. Doğal ışık kaynakları atölye ortamı için yeterli ve verimli olabilirken, ebru sanatı için tozsuz bir ortamın sağlanması için gerekli havalandırma sisteminin olması gerekmektedir. Çocukların ilgisini çekecek dijital donanımlar; projeksiyon, ses sistemi, dokunmatik ekranlar, dokunmatik tahta bulunmalı bu donanımlar eğitim sürecinde verimli ve aktif şekilde kullanılmalıdır. Müzenin logosunu taşıyan önlük yetişkin ve çocuk ziyaretçiler için tasarlanarak hizmete sunulmalıdır. Çocukların ve gençlerin workshop ile yaptıkları çalışmalar müzenin web sitesinde haftalık yayınlanarak mini bir workshop sergisi dijital olarak düzenlenebilir. Yetişkinler ve gençler için dönemsel ebru sanatı, cilt sanatı, kolaj ve kâğıt yapımı eğitimleri sonunda verilecek sertifika veya belgeler il Milli Eğitim Müdürlüğü onaylı olarak müze içi eğitimi resmi hale getirilebilir. Çeşitli okullara gidip müzeyi ve ebru sanatını tanıtmaya görevi belli müze çalışanları tarafından gerçekleştirilip öğrenci ve sanatçıları buluşturma programları, etkinlik ve eğitim programlarına dahil edilip, eğitim rolünü aktif gerçekleştirme çabası gösterilir.

3.5. Müzenin Çok Amaçlı Salonları ve Kütüphanesi

Müzenin özel ve kurumsal organizasyonlar ile ulusal ve uluslararası etkinlikleri için oluşturulacak çok amaçlı salon; ebru sanatı ve müzecilik ile ilgili konferans, eğitim çalıştay, seminerlerin yapılması ile çeşitli eğitim düzeylerindeki gençlerin ilgililer ile buluşturulması amaçlanmalıdır (Erbay,2022, s. 75). Organizasyonların çeşitliliği ve kongrelerin yapılması müzenin aktif kalması için önem taşırken, birçok insana ulaşıp hem sanat hem de müzecilik alanında farkındalık oluşturup eğitim vermesi hedeflenir. Ebru sanatı müzesi kütüphanesinde; ebru sanatı, ebru sanatçılarının yayımlanan kitapları ve müzecilik alanı ile ilgili kitaplar bulunmalıdır. Ayrıca kütüphanede yer alabilecek müze koleksiyonları kitabı geçici sergi katalogları, yapılacak seminer katalogları, kütüphanede yer

olarak tarihi bir arşiv oluşturur. Müze ziyaretçisi için koleksiyon ile kütüphanede bulunduğu kaynak arasındaki bağlamsal araştırmacılar ve ziyaretçiler için beklentilerini karşılayabilecek düzeydedir.

3.6. Müze Mağazası

Müzeye ekonomik katkı sağlayan müze mağazaları ürünlerinin genellikle koleksiyonlarından ilham aldığı gözlemlenmiştir. Ebru sanatı müzesine uygun olarak ebru sanatı ile ilgili sanatçıların kitapları, müzede kullanılan müze kokusu olan gül yağı ve çam terebentin, buhurdanlık, müze kitabı, ebrulu kitap ayraçları, ebru ile yapılmış ciltli defterler, ebrulu şal ve fularlar tamamen el yapımı ve tek orijinal tasarım ürünler olarak yer alabilir. Ayrıca ebru sanatı başlangıç seti, ebrulu orijinal el yapımı veya baskı kağıtlar, çerçeveli eserler ve tekstil ürünleri müze mağazası ürünleri arasında olabilir. Ayrıca müze atölyesinde dönemlik eğitim görececek öğrencilerin ürettiği çalışmalar müze mağazasının ayrı bir bölümünde satışa sunulabilir. Böylece üretim de bir devinim içinde devam eder. Günümüzde oldukça rağbet gören online alışveriş uygulaması müze web sitesinde çevrimiçi mağaza ile Türkiye'nin her yerinde müzenin mağazasından faydalanma imkânı sunar. Müze mağazasında her yaş grubuna uygun ürün olabileceği gibi hedef kitle geniş tutulmalı fiyatlandırma düşük ve yüksek tutulabilmelidir.

3.7. Müzeye Ait Web Sitesi ve Sosyal Medya Kanalları

Sosyal medya ve internet üzerinde görünür olma, bu alanlarda aktif rol oynama müzeler için kendini sürekli var etmek, ziyaretçi çekmek, herkese ulaşmak için günümüzde hemen her müzenin web sitesi bulunurken, sosyal medya kanalları da kullanılır hale gelmişlerdir. Söz konusu incelenen sanat müzelerinin birçoğunun web sitesi ile sosyal medya kanallarını aktif kullandığı gözlemlenmiştir. Bunlardan biri İstanbul Modern Müzesi web sitesi, içerik zenginliği ve bilgi paylaşımı konusunda aktif bir yapıya sahiptir. Ebru sanatı müzesi için tasarlanacak bir web sitesinde, iletişim bilgileri ve koleksiyon bilgileri bulunurken sanatçı biyografisi, müze binasının taşınmaz kültür varlığı olması veya yeni bina olması değişkenliğine göre bina tarihçesi, eğitim programları, 360 derece sanal tur, seminer, konferans, söyleyişler workshop gibi et-

kinlik takvimi ile geçici sergi bilgileri yer alabilir. Dijital müze dergisi; indirilebilir içerik olarak geleneksel Türk sanatları, ebru sanatı, müzeler ve ebru müzesi hakkında bilgileri içeren haber ve makaleler web sitesinde erişime açık hizmete sunulabilir. Ebru sanatı hakkında yeterince kaynak bulunmayan günümüzde ebru sanatı bilgi havuzu oluşturacak makaleler dizisi web sitesinde açık erişimde olmalıdır. Farklı dillerde müzenin tanıtımını içeren video, müzenin web sitesinde olabileceği gibi, müzenin sosyal medyasında da paylaşılarak uluslararası ziyaretçilere ulaşım sağlanmalıdır. Müze hakkında bilgi sahibi olmak isteyen çağımız insanı başvuracağı ilk yer her zaman internettir. Müzenin web sitesi veya sosyal medya kanalları müzeyi tanıtıcı ve bilgilendirici olduğu kadar ziyaretçiyi çekecek profilde oluşmalıdır.

Sonuç

Müzeler belleğe hizmet ederek toplumun anlam bulduğu ve manevi atıflar yaptığı her türlü objeye ev sahipliği yapmış, bulunduğu topraklarda sınırlı kalmayarak uluslararası tanıtımlarını yapmıştır. Kadim müzecilik bilgilerinin, yeni mühendislik ve teknolojik bilgiler ile uygulaması gerçekleşmektedir. Müzeler sadece sergileme ve sunum teknikleri ve koleksiyon toplama ile sınırlı kalmayıp ileri teknoloji ile küresel ısınma, eğitimde eşitlik gibi toplumsal ve dünyayı ilgilendiren sorunlarla ilgili çalışmalar yapmaktadır. Çağdaş sanat ile estetik görürünüm yerini objenin kavram, anlam ve metinsel gibi bir dizi araçla anlatır. Tür, teknik veya malzeme sınırlaması olmayan çağdaş sanat, müzeler için farklı sergilemelerin keşfedildiği mekanlar olmuştur. Yeni üretilen sanatsal yapıtlar, sanat ürününden veya sanatçının becerisinden çok küratörün onu mekâna nasıl yerleştirdiği sonucu ile var olmaktadır ve çoğu eser yan metine ihtiyaç duymaktadır.

Geleneksel Türk sanatlarımızdan olan ebru sanatı, 16.yy.dan günümüze kadar usta-çırak ilişkisi ile başlayıp üniversitelerin geleneksel el sanatları ana bilim dalında yerini almıştır. Geleneksel sanatlar, müzelerin en önemli koleksiyonları olmuş, geçmiş ile gelecek arasında kültürel bir bağ oluşturmuştur. Her ne kadar sanayileşme sonrası modern ve çağdaş sanat konuşuluyor olsa da geleneksel Türk sanatlarından ebru sanatı da 21.yy. da farklı şekillerde karşımıza çıkmakta, yeniliğe açık yapısını san-

atçıların üretimlerinde kendini göstermektedir. Kültürel değerler ile kurulan bağ geçmişten gelen manevi anlam dünyasının nesilden nesile aktarılması ile ebru sanatı diğer geleneksel sanatlarımız gibi önem kazanmaktadır. Geleneksel Türk sanatları ile modern teknikleri buluşturarak, bazen eklektik çalışmalar yaparak ifade bulan ebru sanatını çoğu sanatçı ve öğrencileri geleneksel çizgiyi bozmadan genel geçer kurallar ile bu sanatı yaşatmaya devam etmektedir.

Ebru sanatı ile ilgili bir müze önerisinde bulunmadan önce kaynak taramasında çok az bilgi bulunduğu ve yeterli çalışmalar yapılmadığı gözlemlenmiştir. Ebru tarihçesine bakarken belli başlı bilgiler hemen hemen her kaynakta aynı şekilde çalışılmıştır. Çeşitli kaynaklarda 13.yy. öncesinde ebru sanatına ait veriler olduğu söylene de kesin bilgiler bulunmamaktadır. Usta sanatçılara ait eserler veya yazma eserlerin birçoğu özel koleksiyonlarda olduğu tespit edilmiştir. Böyle bir müzenin varlığı ebru sanatçıların eserlerinin özel koleksiyonlarda bulunması hasebiyle bağış veya satın almalar ile kurulabilecekken, replika eserler de bilgilendirme amacıyla kullanılabilir.

Ebru sanatı müzesi, geleneksel Türk sanatını koruma altına almak, sahip çıkmak, geliştirmek, gelecek kuşaklara aktarmak, ulusal ve uluslararası tanıtımlarını üstlenip dünyanın farklı yerlerinden sanatçıları ağırlayarak, eğitimin de ön planda olduğu bir müze olmalıdır. Ebru sanatına ait bir müzenin olmayışı müze için fırsat yaratırken, oluşturacağı içerik, koleksiyon, eğitim ve etkinlik programları ile ebru sanatının resmi kurumu olarak imajını sürdürebilir. Ebru sanatı ile ilgili her materyalin sergilenmesi ve bilgi verilmesi, müzenin temsil ettiği konunun, sanatın, olayın hikayesini ve tarihini olduğu gibi anlatmak müze kimliğinin oluşmasında önemlidir. Böyle bir müzeyi yaşatmak için koleksiyon sergileme haricinde bugün birçok ebru sanatçısının eserlerini süreli olarak sergilemek kurumun canlı tutulması için önemli bir fırsat oluşturur. Çeşitli etkinlik ve eğitimler ile olduğu kadar kullanılacak teknolojik ve teknik donanımlar ile müze iç tanıtımını yapar. Ziyaretçinin tekrar müzeye gelebilmesi için fırsat yaratmak, toplumu kültürel ve sanatsal olarak bilinçlendirmek ve bilgilendirmek müzenin görevidir.

Kaynaklar

- Akiş, M. (2023). Türkiye Milli Kültür Vakfı Gelenekli Sanatlar Müzesi. Lale Kültür Sanat ve Medeniyet, 97-103
- Aksu, M. (t.y.) Mimarlıkta video projeksiyon haritalama kullanımı. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Enformatiği, 107-117
- Balkanal, Z. (2021) Osmanlı'dan gelen kültür mirasımız geleneksel Türk sanatları-IV. Folklor Akademi Dergisi, 218-226
- Barutçugil, H. (1999), Renklerin Sonsuzluğu. İstanbul: Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı
- Barutçugil, H. (2007), Türklerin Ebru Sanatı. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Başkan, S. (1997) Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye'de Resim. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Dere, Ö. (t.y.). Ebru Sanatı: tarihçe, malzeme, uygulama. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
- Edhem, H. (1924) Elvah-ı Nakşiye Koleksiyonu. İstanbul: MEB
- Elhan, S. (1998). Türk Ebru Sanatı Tarihçesi Yapım Teknikleri Ebrucular. İstanbul: Murat Kitap Basım ve Yayın
- Erbay, F. (2017) Müzelerde eğitim ve tasarım atölyelerinde informal eğitim-214.Milli Eğitim, 239-253
- Erbay, M. (2022). Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması. İstanbul: Beta
- Gerçek, F. (1999) Türk Müzeciliği, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Modoğlu, T. (2012). Erzurum Resim ve Heykel Müzesi koleksiyonundaki eserler. Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi
- Sadak, Y., Şener, S. Ve Gören, A. (Ed.). (1997). Türk Resim Sanatında Şişli Atölyesi ve Viyana Sergisi, İstanbul: Şişli Belediyesi Resim ve Heykel Müzeleri Yayınları

İnternet Kaynakları

- Garip Ay Van Gogh portresinin ebru teknesinde tasviri görseli (2024 , Nisan 13) <https://www.uplifers.com/van-goghla-eburu-sanatini-bir-araya-getiren-sanatci-garip-ay/>
- Hikmet Barutçugil Barut ebru ve minyatür görseli (2024, Nisan 20) Üsküdar Kültür Sanat web sitesi: <http://www.uskudarkultursanat.com/sergilerimiz/ardinda-iz-birakanlar/ebru/hikmet-barutcugil>
- İstanbul Resim ve Heykel Müzesi (2024, Aralık 20) İstanbul Resim ve Heykel Müzesi web sitesi <https://irhm.msgsu.edu.tr/muze-hakkinda/>
- İzmir Resim ve Heykel Müzesi (2024, Aralık 20) İzmir Kültür Sanat Fabrikası web sitesi <https://izmirkultursanat-fabrikasi.gov.tr/tr/muzeler/izmir-resim-heykel-muzesi>
- UNESCO Dünya Miras Listesinde Ebru sanatı (2024, Nisan 28), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesi: <https://yakegm.ktb.gov.tr/TR-126302/turk-kagit-susleme-sanati-eburu-unesco-tarafindan-oy-birligiyle-dunya-somut-olmayan-kultur-mirasi-olarak-temsili-listeye-kabul-edildi.html>